

Limanówka, Danuta / Pociask-Karteczka, Joanna

Kongres Geografii Polskiej (Kraków,
22-24 kwietnia 1999)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 45/1, 175-179

2000

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KONGRES GEOGRAFII POLSKIEJ
(KRAKÓW, 22–24 KWIETNIA 1999)

W 1999 roku mija 150. rocznica utworzenia w Uniwersytecie Jagiellońskim pierwszej na ziemiach polskich, a drugiej w świecie katedry geografii. Jej pierwszym profesorem został Wincenty Pol – poeta i badacz ziemi ojczystej. Powstanie uniwersyteckiej Katedry Geografii w Krakowie zapoczątkowało rozwój geografii jako nauki w Polsce, a w Uniwersytecie Jagiellońskim wzmocniło rozwój nauk o Ziemi. Geografia, szczególnie zaś geografia ziemi ojczystej, odegrała wówczas wybitną rolę w kształceniu i wychowaniu patriotycznym społeczeństwa polskiego.

Obchody jubileuszu 150. rocznicy utworzenia w Uniwersytecie Jagiellońskim pierwszej na ziemiach polskich Katedry Geografii odbywają się pod Wysokim Patronatem Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. dr hab. Aleksandra Koja.

W dniach 22–24 kwietnia br. odbył się Kongres Geografii Polskiej z udziałem geografów krajowych i zagranicznych współpracujących z Instytutem Geografii UJ, a także władz Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz władz samorządowych województwa małopolskiego. Zaproszono także emerytowanych pracowników Instytutu Geografii UJ oraz członków rodzin pracowników już nieżyjących; ogółem uczestniczyło około 230 osób.

Na Kongres zostały przygotowane 4 tomy wydawnictw jubileuszowych, w których przedstawiono historię Instytutu Geografii oraz Koła Naukowego Geografów UJ, sylwetki i dorobek najwybitniejszy geografów uczelni oraz charakterystykę rozwoju i analizę dorobku poszczególnych dyscyplin geograficznych uprawianych w Uniwersytecie Jagiellońskim. Zawarto także wyniki dyskusji nad przyszłością geografii polskiej, która odbyła się podczas konferencji *Geografia polska u progu trzeciego tysiąclecia* (Zakopane, jesień 1998 r.).

Kongres rozpoczął się odsłonięciem tablicy pamiątkowej w gmachu Instytutu Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego przy ul. Grodzkiej 64 (w dawnym arsenale króla Władysława IV). Odsłonięcia tablicy dokonał Jego Magnificencja Rektor UJ, prof. dr hab. Aleksander Koj, po czym Jego Eminencja ksiądz biskup Stanisław Smoleński ją poświęcił. Na tablicy został umieszczony napis: W 150. ROCZNICĘ POWOŁANIA W UNIWERSYTECIE JAGIELLOŃSKIM PIERWSZEJ NA ZIEMIACH POLSKICH KATEDRY GEOGRAFII 1849–1999 PAMIĘCI WINCENTEGO POLA PIERWSZEGO PROFESORA KATEDRY GEOGRAFII.

W pierwszym dniu obrad przewodniczący Komitetu Jubileuszowego prof. Bronisław Kortus w referacie wprowadzającym pt. *Jubileusz geografii krakowskiej*

przedstawił historię Instytutu Geografii UJ. Kolejne wystąpienia poświęcone były ocenie geografii krakowskiej na tle ogólnopolskim i europejskim. Referaty wygłosili: prof. prof. Henryk Maruszczak (UMCS, Lublin) *Stan geografii fizycznej w Uniwersytecie Jagiellońskim na tle ogólnopolskim*, Stanisław Liszewski (Uniwersytet Łódzki) *Krakowska geografia społeczno-ekonomiczna w świetle dorobku geografii polskiej i europejskiej* i Jarosław Krawczuk (Uniwersytet im. Franko we Lwowie) *Badania polsko-ukraińskie w Karpatach i na ich przedpolu*. Wieczorem, w salach Urzędu Miasta Krakowa, odbyło się spotkanie towarzyskie z udziałem Prezydenta Miasta Krakowa – prof. Andrzeja Gołasia oraz nowo wybranego rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego – prof. Franciszka Ziejki.

Drugi dzień Kongresu rozpoczęła msza święta na Skałce koncelebrowana przez Jego Eminencję Księdza Biskupa Stanisława Smoleńskiego, syna wybitnego geografa prof. Jerzego Smoleńskiego, który zginął w obozie w Oranienburgu. Po mszy w krypcie kościoła przy grobie Wincentego Pola został złożony wieniec. Podczas sesji przedpołudniowej Kongresu, przedstawiciele ośrodków krajowych i zagranicznych ocenili współpracę z Instytutem Geografii UJ: prof. Elisabeth Lichtenberger (Geographisches Institut, Universität Wien) *Rozwój geografii w Uniwersytecie Wiedeńskim*, prof. F.E. Ian Hamilton (Department of Geography & Environment, London School of Economics and Political Science) *Doświadczenia ze współpracy z geografami Krakowa i Polski*, prof. Horst Förster (Geographisches Institut-Lehrestuhl für Geographie Osteuropas, Eberhard-Karls Universität, Tübingen) *Doświadczenia ze współpracy z geografami Krakowa i Polski – Geografia Europy Wschodniej*, prof. prof. Guido Müller i Hermann Suida (Institut für Geographie, Universität Salzburg) *Refleksje na temat partnerskiej współpracy geografów Salzburga z geografami Krakowa*, prof. Zdzisław Mikulski (Uniwersytet Warszawski) *Związki geografii krakowskiej i warszawskiej* i prof. Andrzej Richling (Uniwersytet Warszawski) *Wpływ zintegrowanych badań nad środowiskiem przyrodniczym na rozwój nauk geograficznych*.

Po południu natomiast, w dwóch sekcjach, odbywała się dyskusja panelowa nad stanem i przyszłością geografii fizycznej, której przewodniczył prof. Leszek Starkel (IGiPZ PAN, Kraków), w dyskusji uczestniczyli: prof. prof. Andrzej Kostrzewski (UAM, Poznań), Adam Kotarba (IGiPZ PAN, Kraków), Henryk Maruszczak (UMCS, Lublin), Barbara Obrębska-Starkłowa (IG UJ, Kraków), Andrzej T. Jankowski (UŚ, Sosnowiec) a dyskusji na temat geografii społeczno-ekonomicznej przewodniczył prof. Stanisław Liszewski (Uniwersytet Łódzki), w dyskusji zabrali głos: Zbyszko Chojnicki (UAM, Poznań), Bronisław Kortus (IG UJ, Kraków).

W trzecim dniu dokonano wspólnego podsumowania dyskusji panelowych. Na zakończenie obrad, prof. Antoni Jackowski przedstawił treść jubileuszowego

przesłania geografów polskich skierowanego do Polaków mieszkających zarówno w kraju, jak i poza jego granicami. Oto jego treść:

APEL GEOGRAFÓW POLSKICH

Zebrani na Kongresie Geografii Polskiej, zwołanym w 150. Rocznicę utworzenia na Uniwersytecie Jagiellońskim pierwszej na ziemiach Rzeczypospolitej Katedry Geografii, zwracamy się do Polaków mieszkających zarówno w kraju, jak i poza jego granicami z jubileuszowym przesłaniem:

1. Geografia jako nauka zajmująca się wiedzą o Ziemi i ludziach ją zamieszkujących wniosła znaczący wkład w rozwój świadomości i edukacji patriotycznej Polaków ukazując im nie tylko piękno i indywidualność naszej ziemi, ale wskazując również na potrzebę racjonalnego użytkowania zasobów środowiska przyrodniczego jak i prawidłowego kształtowania struktury przestrzennej naszej Ojczyzny.
2. Geografowie polscy zawsze aktywnie włączali się w walkę o prawa Polski i jej mieszkańców do samodzielnego bytu. Dowodów na to dostarczył zarówno pierwszy kierownik Katedry Geografii, Wincenty Pol, jak również wielu innych geografów na czele z Eugeniuszem Romerem, uczestnikiem konferencji pokojowej w Paryżu oraz autorem pierwszego *Geograficzno-Statystycznego Atlasu Polski*. W trudnych latach rozbiorów geografowie krzewili wiedzę o naszym kraju. Organizując dla młodzieży wycieczki wskazywali na naszą jedność narodową i państwową. Byli propagatorami rodzącego się u schyłku XIX stulecia wielkiego ruchu krajoznawczego, który odegrał tak ważną rolę w wychowaniu patriotycznym, zwłaszcza młodego pokolenia Polaków. Podobne działania podejmowali geografowie w ruchu skautingowym. Z chwilą odzyskania w 1918 roku niepodległości geografowie należeli do grona najaktywniejszych badaczy ziemi ojczystej i propagatorów scalania gospodarczego i cywilizacyjnego wszystkich dzielnic kraju. Równocześnie zwracali uwagę na konieczność zachowania określonych odrębności, zwłaszcza kulturowych, wszystkich regionów Rzeczypospolitej. Geografowie byli współtwórcami idei regionalizmu, tak obecnie eksponowanej we współczesnej Europie.
3. W latach okupacji geografowie brali czynny udział w tajnym nauczaniu (od podstawowego do uniwersyteckiego), czynnie uczestniczyli też w działalności konspiracyjnej. Później właśnie geografowie, jako jedni z pierwszych, podjęli badania ziem zachodnich i północnych, które po II wojnie światowej znalazły się w granicach Polski. Efektem tego była m.in. pierwsza w języku polskim obszerna *Monografia Odry* (1948). Szereg innych prac o charakterze pionierskim

pozwoлиło nie tylko lepiej poznać te ziemie, ale również zrozumieć ich specyfikę i indywidualność.

4. Wiedza geografów była wykorzystywana przy szczegółowych delimitacjach granic naszego państwa po obu wojnach światowych. Wielu geografów tworzyło podstawy planowania przestrzennego. Uczestniczyli w badaniach i pracach nad przestrzennymi planami regionalnymi. Brali aktywny udział w pracach nad kształtowaniem przestrzennej organizacji administracji państwa począwszy od 1918 roku po ostatnią reorganizację realizowaną od 1999 roku.
5. Z dużym żalem musimy stwierdzić, że znaczące osiągnięcia polskiej geografii jako nauki na polu międzynarodowym oraz jej niekwestionowana rola edukacyjna i patriotyczna nie są w ostatnim okresie właściwie wykorzystane przez władze Rzeczypospolitej. Pragniemy zwrócić uwagę, że już w niedalekiej przyszłości może się to niekorzystnie odbić nie tylko na ogólnym poziomie wykształcenia naszego społeczeństwa, ale również może zainicjować proces stopniowej utraty poczucia przynależności państwowej i regionalnej.

W okresie postępującej unifikacji i globalizacji narody głęboko tkwiące korzeniami w swojej ojczystej ziemi, rozwijając szeroko współpracę gospodarczą, kulturalną i polityczną ze wszystkimi narodami świata, starają się równocześnie chronić i utrwalać dziedzictwo zarówno narodowe, jak i religijne, eksponując swoją indywidualność przyrodniczą, kulturową i społeczną. W Polsce obserwować można tendencję odwrotną.

Geografia jest nauką, która najlepiej służy określeniu indywidualności i to zarówno przyrodniczej, jak i ekonomicznej i społecznej krajów oraz regionów, tak popularnych obecnie w Europie „małych Ojczyzn”. Jest to stwierdzenie, którego pod koniec XX wieku i u progu Trzeciego Tysiąclecia nie trzeba nikomu udowadniać. Potwierdzają to bowiem całe 150-letnie osiągnięcia geografii polskiej, a także dorobek geografii światowej.

6. Za bardzo niebezpieczną (ale równocześnie niezrozumiałą) uznajemy decyzję władz państwowych ograniczającą możliwości nauczania dzieci polskich szkół podstawowych z zakresu geografii – zwłaszcza swojego kraju, ale również innych państw i regionów, z którymi Polska będzie zacieśniać w przyszłości więzi partnerskie. Jest to naszym zdaniem zaprzeczenie leżącego u podstaw programowych reformy oświatowej tzw. „nauczania blokowego”, bowiem właśnie geografia łącząca wiedzę o zjawiskach przyrodniczych, ekonomicznych, politycznych i społecznych sama w sobie jest „blokiem” przedmiotowym. Jeśli chcemy mieć społeczeństwo mądre, a młodzież wychowaną w duchu patriotycznym, konieczne jest dalsze traktowanie geografii jako odrębnego przedmiotu nauczania również w szkołach podstawowych.

7. Uczestnicy Kongresu Geografii Polskiej zgromadzeni w Krakowie zwracają się z tego historycznego – również dla geografów – miejsca do władz Rzeczypospolitej i do całego społeczeństwa polskiego o uznanie geografii za dziedzinę wiedzy niezbędną nie tylko dla ogólnego wykształcenia człowieka, ale przede wszystkim za wiedzę, która jest podstawą naszej identyfikacji narodowej i regionalnej i poczucia naszej wartości wśród narodów świata.

Kraków, 22–24 kwietnia 1999 r.

Uczestnicy Kongresu Geografii Polskiej

Na zakończenie Kongresu odbyło się spotkanie absolwentów Instytutu Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego, w którym wzięło udział ponad 650 osób.

Danuta Limanówka, Joanna Pociask-Karteczka
(Kraków)

UNIwersytety a rozwój nauki w nowożytnej Europie: MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NA JUBILEUSZ PIĘCSETLECIA UNIwersytetu w Walencji (WALENCJA 15–18 WRZEŚNIA 1999)

Obecnie Walencja jest trzecim co do wielkości miastem Hiszpanii, po Madrycie i Barcelonie oraz jednym z wiodących ośrodków uniwersyteckich. Założona przez Rzymian w 138 roku przed Chr., starożytna Walencja pozostawała w cieniu pobliskiego Saguntu. Dzieje średniowieczne tego miasta, jak i regionu Walencji, należącego wówczas do Katalonii, naznaczone są ponad pięćsetletnim panowaniem muzułmanów, zainteresowanych na tych terenach – w przeciwieństwie do Andaluzji i Kastylii – głównie rozwojem rolnictwa. Stąd zabytki architektoniczne i źródła pisane nie wskazują na istnienie w Walencji znaczących tradycji życia umysłowego i szkolnictwa. Zachowały się natomiast konstrukcje z zakresu inżynierii wodnej: od VIII wieku do dziś działają potężne urządzenia nawadniające. Funkcjonuje także do dziś instytucja społeczna, tak zwany „Trybunał wodny”, składający się z demokratycznie wybranych przedstawicieli rolników, który reguluje nieprzerwanie od ponad tysiąca lat dystrybucję wody pomiędzy zainteresowanych oraz rozstrzyga związane z tym kwestie sporne.

Walencja uwolniona definitywnie z jarzma arabskiego i włączona do korony Aragonii w 1238 roku, dopiero po kilku wiekach politycznych perturbacji mogła sobie pozwolić na założenie wyższej uczelni. Uniwersytet w Walencji powstał zatem u progu nowożytności w 1499 roku, jako fundacja mieszczkańska i zgodnie z rozeznaniem przez fundatorów zapotrzebowaniem społecznym miał kształcić przede wszystkim lekarzy. Pięćdziesiąt lat później powstał uniwersytet w sąsiedniej